

ІНТРОДУКЦІЯ ВИДІВ РОДУ *PINUS* ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ В ОЗЕЛЕНЕННІ

Познякова С.І., канд. с.-г. наук, доц.
Державний біотехнологічний університет

Серед різноманіття інтродукованих видів, види роду *Pinus* L. є перспективними з огляду на притаманні їм біоекологічні властивості (посухостійкість, невимогливість до трофності ґрунтів, морозостійкість).

Рід Сосна налічує понад 100 (122) видів і є найбільшим з існуючих родів Хвойних [1]. В Україні природно ростуть 4–6 видів та інтродуковано близько 50. Сосни є екологічно важливими як основний, часто домінуючий компонент бореальних, субальпійських, помірних, а також посушливих лісів. В економічному відношенні, сосни є важливим джерелом деревини, паперу, смол, продуктів харчування та декоративних рослин [2].

На початку ХХІ ст. на основі молекулярно-генетичних досліджень, систематика роду *Pinus* L. дещо змінилась. Рід Сосна представлений двома під родами: *Pinus* L. (*Diploxylon* Koehne, тверді сосни) і *Strobus* Lemm. (*Haploxylon* Koehne, м'які сосни), які, в свою чергу, поділяються на 4 секції та 11 підсекцій. Однією з основних ознак класифікації видів роду *Pinus* L. є кількість судинно-волокнистих пучків у хвої: підрид *Pinus* L. налічує два, підрид *Strobus* – один [2].

Інтродукція видів роду *Pinus* L. зосереджена переважно у ботанічних садах і дендропарках. Лише небагато видів ростуть на лісокультурних площах в різних лісгоспах країни. Чисельну колекцію видів роду *Pinus* L. у Лівобережному степу України було зібрано у Донецькому ботанічному саду НАН України, яка нараховувала 36 видів і культиварів насінневого та вегетативного походження [3]. У дендропарку ім. Б.Ф Остапенка колекція видів роду *Pinus* L. нараховує 9 інтродукованих видів [4].

Інтродуковані види *Pinus* L. широко використовують в озелененні. Популярними є сорти з різною формою крони, різним забарвленням хвої, карликові культивари, рослини сформовані у вигляді бонсай.

Сосни в озелененні мають не тільки декоративне, але і санітарне значення, виділяючи фітонциди, оздоровлюють повітря. Використовують широко в насадженнях парків, скверів, на територіях санаторіїв та лікувальних закладів. Сосни використовують в ландшафтному дизайні, висаджуючи їх по одній, по 3-5 штук або куртинами. Сосни великих розмірів, або середні часто висаджують як солітери на великих просторах. Низькорослі сосни висаджують перед високими деревами, а ґрунтопокривні чи карликові сорти використовують в альпінаріях, рокаріях. Декоративно та незвично виглядають штаббові сосни у ландшафтних хвойних групах. Також сосна найкращий варіант для створення садового "Нівакі".

Найпопулярнішими в озелененні є види та культивари місцевих та інтродукованих видів роду *Pinus* L.: сосна звичайна – *Pinus sylvestris* L.,

сосна гірська – *Pinus mugo* Turra, сосна кримська – *Pinus pallasiana* Lamb., сосна Веймутова – *Pinus strobus* L., сосна гімалайська – *Pinus wallichiana* A.B. Jacks., сосна жовта – *Pinus ponderosa* Douglas ex Lawson, сосна кедрова європейська – *Pinus cembra* L., сосна кедрова корейська – *Pinus koraiensis* Siebold et Zucc., сосна густоквіткова – *Pinus densiflora* Siebold et Zucc., сосна чорна – *Pinus nigra* J. F. Arnold., сосна румелійська – *Pinus peuce* Griseb., сосна Банкса – *Pinus banksiana* Lamb., сосна скручена – *Pinus contorta* Douglas ex Loudon та інші (рис. 1, 2) [2].

Рисунок 1 – Сосна гімалайська
в озелененні, м. Кременець

Рисунок 2 – Сосна гірська
в озелененні, м. Вінниця

Сосна гімалайська природно росте у гірських районах Гімалаїв від Афганістану до південно-східного Тибету на висоті 1500–3600 м н.р. м. В природних умовах дерево заввишки до 50 м, в умовах інтродукції – до 30 м. Дуже швидкоросла у молодому віці. Вид цінується за свої декоративні властивості і культивується в усьому світі.

Сосна кедрова європейська природно росте в Карпатах. Має не тільки лісівниче, але й декоративне значення. Її широко використовують в озелененні. Є популярні сорти в озелененні.

Pinus cembra 'Stricta' – повільнорослий культивар з щільною вузькою колоноподібною кроною, заввишки 3,0–4,0 м. Стійкий, невибагливий, довговічний культивар. Витримує міські умови.

Pinus cembra 'Nana' – повільнорослий культивар з щільною пірамідальною кроною. Дорослі рослини сягають висоти 3,0–6,0 м. Морозостійкий культивар, витримує міські умови [2].

На особливу увагу заслуговує сосна гірська – сланкий кущ, заввишки 0,5–4,5 м, який в субальпійському поясі Карпат утворює густі зарості криволісся, що має вкрай важливу екологічну роль у високогір'ї. Також вид широко представлений в горах Західної, Центральної та Східної Європи, до висоти близько 2700 м. Сосна гірська найбільш широко використовується в озелененні та має чисельну кількість надзвичайно декоративних культиварів. Зустрічається в різних хвойних композиціях: одиночні і групові посадки в парках, на присадибних ділянках, ефектно виглядає на відкритих місцях, альпінаріях, кам'янистих садах [2].

Pinus mugo 'Gnom' – карликовий дуже повільнорослий культивар з щільною округлою кроною, до 2 м заввишки і завширшки. Сорт отриманий у 1890 році у Нідерландах, з 1927 року – в культурі.

Pinus mugo 'Mini Mops' – карликовий, повільнорослий кущ з дуже щільною кулястою кроною. Дорослі рослини заввишки 0,4–0,6 м і завширшки до 1 м. Добре виглядає у штабмовій формі, в контейнерах, в альпінаріях. Сорт отриманий у Німеччині наприкінці 1990-х років.

Pinus mugo 'Pumilio' – щільний низький кущ, що не перевищує за висотою 1 м. Крона формується асиметрична, щільна, подушкоподібна.

Pinus mugo 'Winter Gold' – карликовий, повільнорослий культивар, з щільною, компактною, округлою кроною. У віці 10 років висота рослини становить близько 0,5 м. Стійкий в міських умовах. Рекомендується для кам'янистих садів. Сорт отриманий у 1969 р. в Нідерландах.

Література

1. Farjon A. World checklist and bibliography of conifers. Kew: Royal Botanic Gardens, 2001. 309 p.
2. Познякова С.І., Лось С.А. Декоративна дендрологія. Голонасінні: навч. посібник. Харків: Факт, 2024. 325 с.
3. Соломаха Н.Г., Поляков О.К., Сулова О.П. Випробування видів сосен у Донецькому Ботанічному саду НАНУ: результати та перспективи. *Лісівництво і агролісомеліорація*. Х.: УкрНДІЛГА, 2009. Вип. 116. С. 200–203.
4. Познякова С.І. Дендрологічний парк Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва – центр інтродукції та збереження біологічного різноманіття в Лівобережному Лісостепу України // *Achievements of Ukraine and the EU in ecology, biology, chemistry, geography and agricultural sciences: Collective monograph*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021. Vol. 3 С. 50–74. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-086-5-368>.